

בריכת הפסיפס בגן העצמאות בתל אביב.

מאת: הניה מליכסון

מאי 2023

שכיית חמדה בגן העצמאות הנהדר - בריכת הפסיפס שיצר האמן שמעון צבר - הולכת ומתפוררת בשנים האחרונות אל מול עינינו, ואיש לא עושה דבר.

כבר בתוכנית גדס סומן האזור עליו משתרע גן העצמאות כשטח שמיועד לשמש כגן. ראש העירייה ישראל רוקח דאז, שאף להקים במקום המיועד פארק גדול, כריאה ירוקה המשקיפה על הים. את משאלתו הוא הצליח להגשים רק בסוף כהונתו בשנת 1952.

עד שנות ה-40 היה רוב שטח הגן גבעות כורכר חשופות שגבלו בדרום עם שכונת מחלול. בשנת 1942 הקימו הבריטים מחנה צבאי קטן, ששימש כמחנה נופש לחיל האוויר המלכותי.

ב- 16 בדצמבר 1947, עם יציאת הבריטים מגוש דן, תפסו לוחמי ההגנה את המחנה. במהלך מלחמת העצמאות הפך לבסיס צה"ל ונקרא "מחנה יונה", על שמו של יונה רסין, מבכירי ההגנה שנהרג בסוף 1947.

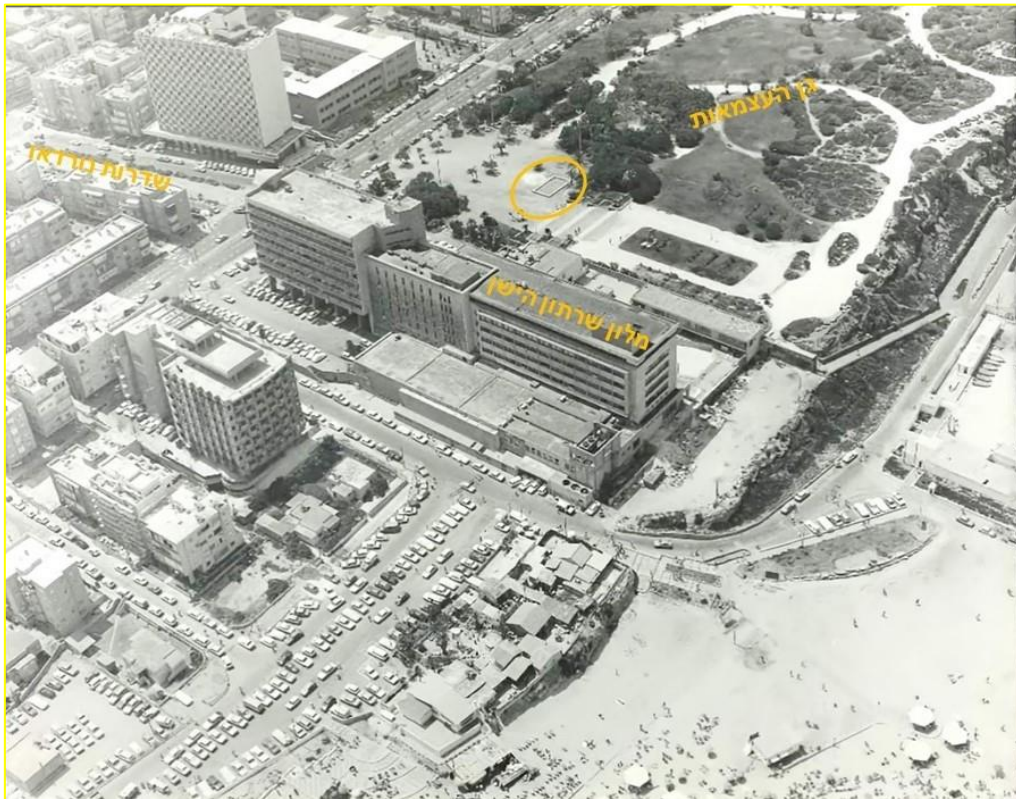
מכאן הופגזה אוניית האצ"ל אלטלנה ביוני 1948.

לקראת יום העצמאות הראשון בשנת 1949 פונה חצי משטחו של מחנה "יונה" ובאפריל 1949 ניטעו בשטח העצים הראשונים.

בין השנים 1950 1952 הוקם גן העצמאות בתכנונו של אדריכל הנוף אברהם קרוון, שאז שימש כמנהל מחלקת הגנים של ת-א.

בניית גן העצמאות והבריכה. ברקע
נבנה מלון שרתון הישן. בנו רותנברג
1952

תצ"א על אזור גן העצמאות מבט לדרום-מזרח. שנות ה-50

הקמת בריכת הנוי

הכניסה הצפונית לגן העצמאות ובריכה הפסיפס בנו רותנברג שנות ה-50

בכניסה הצפונית לגן למרגלות מדרגות הטרצו הרחבות והחגיגיות נבנתה בריכת נוי שכוסתה בפסיפס עשוי בטון צבעוני מעשי ידיו של האמן שמעון צבר שסיפר על תהליך העבודה כך:

"... באמצע הגן הייתה בריכה ואני הוזמנתי לקשט את קירותיה בפסיפס.

מכיוון שלא היה לנו שיש צבעוני או זכוכית, יצקתי את אבני הפסיפס בבטון צבעוני

והכנתי פסיפס שמתאר חיות מקומיות..."

ואכן. הבריכה כוסתה בדימויים בשני נושאים עיקריים:

1. על הדפנות (פנים וחוץ) – דימוי גלים – כדי להדגיש את קרבתה של הברכה אל חוף ימה של תל אביב.
2. על משטח הישיבה (רוחבו 22 ס"מ) שובצו 22 בעלי חיים האופייניים לבית הגידול המקומי, פארק עירוני השוכן לחוף הים.

מאז נחנך הגן, הייתה הבריכה אטרקציה ומקום בילוי אהוב לתושבי תל אביב ולמבקרים מבחוץ. ובעיקר, מקום מועדף לצילומים משפחתיים.

בריכת הפסיפס בכניסה הצפונית לגן העצמאות בתל אביב. גלויות בהוצאת פלפוט. שנות ה-50

חיים ושרה נחשתן, עם בנותיהם, התאומות יעל ומיכל, בגן העצמאות. אלבום משפחתי באדיבות יעל (נחשתן) ריינר 1955

מאז הוקם גן העצמאות הוא לא עבר עבודות תחזוקה רציניות דבר שהביא להתדרדרות במערכות התשתית שלו. בשנת 2007 החלה עיריית תל-אביב בשיקום גן העצמאות במטרה שבשנת ה-100 לתל אביב הגן יחזור לתפארתו.

בתכנון השיקום, היה לדקל חשוב לתת מענה תכנוני לצרכיהן של מספר קבוצות המשתמשות בגן: התושבי המיידיים של האזור (מבוגרים, נערים, וילדים), התיירים במלונות הסמוכים לגן, תושבי תל אביב יפו, רוכבי האופניים, הספורטאים לאורך ציר הטיילת, והמתרחצים בחוף הממוקם למרגלות המצוק. לכל קבוצה היו האינטרסים והצרכים שלה, והיה צורך למצוא את "שביל הזהב" בין כלל האינטרסים. לבסוף הוחלט לשמר את התכנון המקורי של הגן ולבצע התאמה של פרטים שונים לצרכי האוכלוסייה ושנות ה-2000, כמו מערכות תאורה חדשות, מערכות השקיה ממוחשבות, שבילי בטון כדמוי כורכר, והתאמה לתקני הבטיחות והנגישות. שוקמו רק 60 דונם, מהילטון בדרום עד מגרש מלון שרתון הישן.

בתהליך זה שוקמה גם בריכת הפסיפס של שמעון צבר. את הרסטורציה (שחזור) ביצעה טלי שרמן, אומנית הפסיפס באבן.

כפי שניתן לראות בצילום הבריכה לפני תחילת עבודות החידוש, הבריכה הייתה הרוסה ולכן הוחלט להרסה לגמרי ולבנותה מחדש על פי התוכנית המקורית, ולכסות אותה בציורי הפסיפס לפי הציוריים המקוריים.

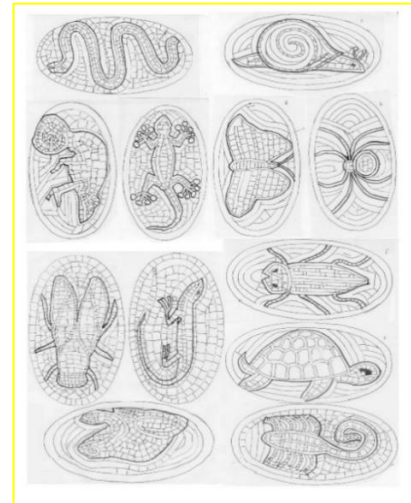
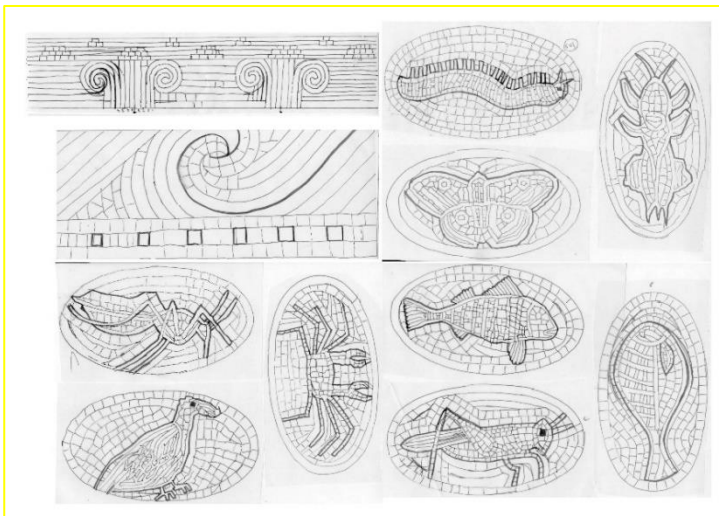
מצב הבריכה לפני חידושה. צילומים טלי שרמן 2009

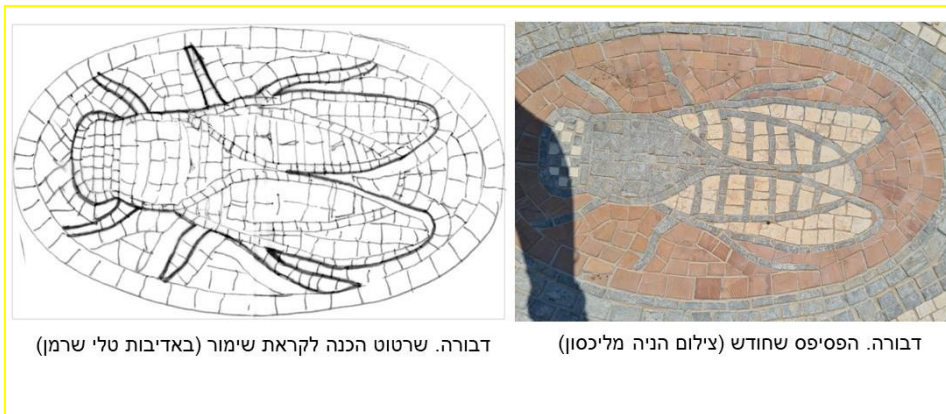
כדי ליצור מחדש את הפסיפסים המקוריים, מספרת טלי שרמן, צולמו כל פרטי הבריכה. על פי התצלומים הוכנו שרטוטים של 22 איורי בעלי החיים שנמצאו על המשטח העליון ושרטוטים של עיטורי דופן הבריכה מבחוץ ומבפנים.

22 פסיפסי בעלי החיים כפי שתועדו כדי לשרטטם לצורך השימור. צילום טלי שרמן

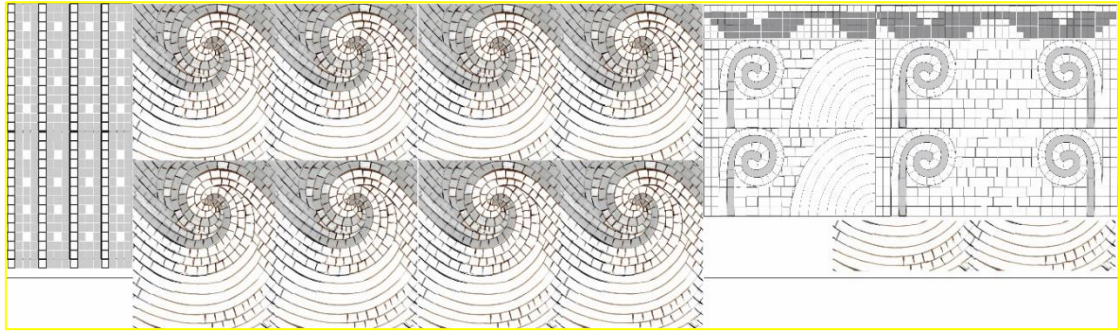

הכנת שרטוטי בעלי החיים לצורך חידושם. באדיבות טלי שרמן

דבורה. שרטוט הכנה לקראת שימור (באדיבות טלי שרמן)

דבורה. הפסיפס שחודש (צילום הניה מליכסון)

הכנת שרטוטים של קירות הברכה לצורך חידושם. באדיבות טלי שרמן

שטח הפסיפס הוא 53 מ"ר, משקל אבני הפסיפס היה קרוב לטון. בפסיפס המקורי אבני הפסיפס הצבעוניות נוצרו מבטון שנצבע ונחתך לחתיכות דמויי פסיפס. בחידוש הברכה הוקפד להשתמש באבן טבעית את האבנים הצבעוניות נלקחו ממקומות שונים לפי צבען:

- אבן לבנה - "שיש חברון"

- אבן אדומה – אבן "סלאייב", נלקחה מאזור ירושלים.

- אבן אפורה – אבן "ביר זית".

האבנים הודבקו לברכה על פי השרטוטים, ועליהם רוסס סילר (Sealer), חומר איטום המנקה ומעמיק את צבעי האבן".

פטרי ודגנית מדביקות אבנים על הברכה. צילום טלי שרמן 2009

הלל מרסס סילר. צילום טלי שרמן 2009

התוצאה הייתה נפלאה כפי שניתן לראות בצילומי משנת 2011.

בריכת הפסיפס לאחר חידושה. צילום הניה מליכסון 2011

בריכת הפסיפס לאחר חידושה. צילום הניה מליכסון 2011

בשנים האחרונות הלך והתדרדר מצב הבריכה. המים לא מוחלפים, הלכלוך מצטבר, ואבני פסיפס נושרות מהדפנות.

בריכת הפסיפס מוזנחת ומלוכלכת. צילומים הניה מליכסון 2023

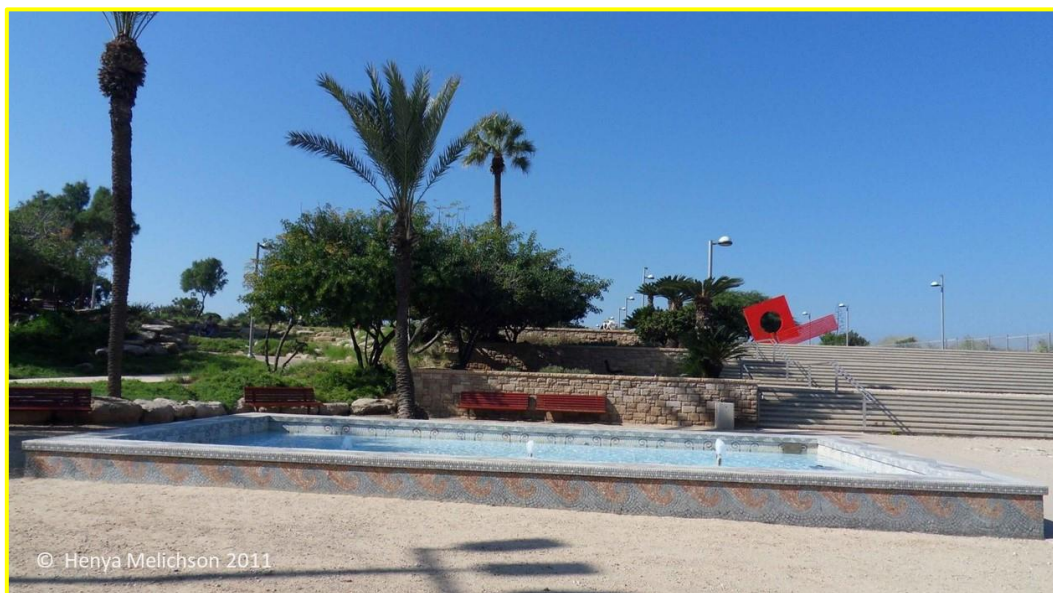
בצילומים חלקי פסיפס נשרו מדפנות הבריכה במקומות שונים. באין תיחזוק ראוי הנזק ילך ויגדל

צילומים ועריכה:
הניה מליכסון 2023

לא צריך לעשות הרבה כדי להחזיר את הבריכה למצבה כפי שהיה לפני שנים ספורות. הדבקה מחדש של אבנים שנפלו, ניקוי הבריכה, הזרמת מים צלולים והפעלת המזרקות. כאשר כולנו בתל אביב החפורה משוועים לריאות ירוקות ופינות של רוגע, יש לנו אחת כזו "מתחת לאף" ומן הראוי שנתייחס לכך ברצינות ובכבוד.

לחזור שוב לבריכה היפה.

בריכת הפסיפס בגן העצמאות צילום הניה מליכסון 2011